

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

Декан факультету педагогіки і
психології
проф. Т.О. Олефіренко

“ _____ ” _____ 20__ року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
нормативної/вибіркової навчальної дисципліни**

Теоретичні основи вивчення освітньої галузі «Природознавство»

(назва навчальної дисципліни)

освітнього рівня магістр

(бакалавр/магістр)

галузі знань 0101 Педагогічна освіта

(шифр і назва галузі знань)

спеціальності 8.01010201 Початкова освіта

(код і назва спеціальності)

Шифр за навчальним планом ВВ2.1.5____

Київ 2020-2021

Робоча програма розроблена на підставі типових навчальних програм з дисципліни « Теоретичні основи вивчення освітньої галузі «Природознавство, затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова «__» _____ 20__ року, протокол № ____ .

Розробники програми:

Телецька Людмила Іванівна – кандидат біологічних наук, професор кафедри педагогіки і методики початкового навчання Інституту педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Васютіна Тетяна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання Інституту педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки і методики початкового навчання

«_31_» серпня_____2020 року, протокол № 1__

Завідувач кафедри _____

(підпис)

Шапошнікова І.М

(прізвище, ініціали)

I. Опис дисципліни
Шифр дисципліни   BB2.1.5

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань 01 Освіта (шифр, назва)	Кількість кредитів – 3		<p><i>Методи навчання.</i> 1) За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний, інструктивно-репродуктивний, проблемного викладу, дослідницькі методи. Інноваційні: ігрові, тренінги Методи контролю: само- і взаємоконтроль . 2) Телекомунікаційне навчання студента з викладачем в системах Moodle, Classroom, Google Meet, Zoom; 3) Використання мультимедійних освітніх засобів в процесі самонавчання (друковані, аудіо -, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж)</p>
Спеціальність 013 Початкова освіта (код, назва)	Загальна кількість годин - 90 (		
Освітній ступінь магістр (бакалавр/магістр)	Лекції:		
	10/6		
Статус дисципліни нормативна (Нормативна/вибіркова)	Семінарські (практичні) заняття: 6/4		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 2	2		
	Індивідуальна робота:		
Семестр 3			
	Самостійна робота: 52/26		
Тижневе навантаження (2 год.)	/2		
- аудиторне: - самостійна робота	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС: 16\10 74 \80		
Мова навчання	українська	українська	

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні основи організації навчального процесу у ВНЗ під час вивчення курсу «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство».

Міждисциплінарні зв'язки: Даний курс спирається на чинні курси «Основи природознавства та суспільства», «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство» та «Технології вивчення освітньої галузі «Природознавство».

Метою викладання навчальної дисципліни «Теоретичні основи вивчення галузі «Природознавство» є вдосконалення теоретичної підготовки майбутнього викладача та оволодіння магістрами науковими основами організації навчального процесу вивчення курсу «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство».

Основними завданнями вивчення дисципліни «Теоретичні основи вивчення галузі «Природознавство» є:

- поглиблення, розширення, інтеграція знань з методики викладання «Освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі»;
- формування умінь організувати навчально – виховний процес в умовах модульно – рейтингової технології;
- виховання у магістрів особистісних якостей майбутнього викладача, прагнення постійно займатися самонавчанням, саморозвитком, самовдосконаленням.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p><i>Знати</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - актуальні проблеми розвитку сучасної початкової природничої освіти; <p><i>Вміти</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізувати, узагальнювати та впроваджувати передовий педагогічний досвід у галузі вивчення методики початкового курсу природничої освітньої галузі . та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» - створювати інформаційно-комунікаційне забезпечення курсу. - забезпечувати міждисциплінарні зв'язки курсу з іншими дисциплінами. 	<p><i>Загальні компетентності</i></p> <p>Набуття природничих знань, відкритість до застосування природничих знань та компетентностей у широкому діапазоні можливих місць роботи та у повсякденному житті.</p>
2.	<p><i>Знати</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - основні напрями діяльності викладача з 	<p><i>Спеціальні компетентності</i></p>

	<p>методики викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі.</p> <p><i>Вміти</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Прогнозувати ефективність педагогічного процесу при викладанні освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі; - Продуктивно впроваджувати кредитно – модульну систему навчання; - Застосовувати різні методи, прийоми та засоби викладання курсу. 	<p>Набуття умінь організації навчальних занять з курсу «Методика навчання природничої освітньої галузі».</p>
--	---	--

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна(вечірня) форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні (семинар)	Лабораторні	СРС
	<p><i>Тема 1.</i> Обґрунтування змісту підготовки магістрів до викладання методики освітньої галузі «Природознавство».</p> <p><i>Тема 2.</i> Методика викладання освітньої галузі «Природознавство» як дисципліна у вищих навчальних закладах.</p>	6	4	2		30	4	2	2		35
	<p><i>Тема 3.</i> Теоретичні засади фахової підготовки майбутніх викладачів – дослідників у галузі педагогіки і методики початкової освіти.</p> <p><i>Тема 4.</i> Викладання методики освітньої галузі «Природознавство» в умовах модульно – рейтингової технології.</p>	10	6	4		44	6	4	2		45
Разом:		16	10	6		74	10	6	4		80

IV. Зміст дисципліни

№	3.1. Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть годин	
		Всього го	в т.ч. лекцій
п			
1.		10\6	6\4
1.1	<p>Обґрунтування змісту підготовки магістрів до викладання методики освітньої галузі «Природознавство». Сутність, цілі і завдання підготовки магістрів до викладання освітньої галузі «Природознавство». Зміст природознавчої освіти в педагогічному вищому навчальному закладі. Аналіз навчальних планів і програм предметів педагогічного факультету в контексті освіти майбутнього викладача – дослідника.</p>		
1.2	<p>Методика викладання освітньої галузі «Природознавство» як дисципліна у вищих навчальних закладах. Методологічні основи методики викладання освітньої галузі «Природознавство» і методи наукового дослідження. Місце курсу «Природознавство» в навчальному плані початкових класів. Аналіз діючих програм з курсу «Природознавство»</p>		
1.3	<p>Теоретичні засади фахової підготовки майбутніх викладачів природничої освітньої галузі. Дидактичні принципи фахової підготовки викладачів . Педагогічний процес у магістратурі (напрямок підготовки Початкова освіта) Методика викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі: методи навчання.</p>		
1.4	<p>Викладання методики освітньої галузі «Природознавство» в умовах модульно – рейтингової технології. Модульно – рейтингова система організації навчання у вищій школі. Принципи модульного навчання. Методика побудови модульної програми з курсу « Методика викладання освітньої галузі «Природознавство».</p>		

4.2. Плани семінарських, практичних, лабораторних занять

1. Зміст і побудова курсу методики викладання «Природознавства» у вищій школі

Методика викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі як наука та її місце в системі наук. Зміст і структура курсу «Теоретичні основи та методика викладання природничої освітньої галузі». Нові інноваційні підходи у вивченні даного предмету у вищих навчальних закладах. Методи наукового дослідження: вивчення навчальної літератури з даного курсу та суміжних дисциплін, спостереження за навчально – виховним процесом, вивчення й узагальнення передового досвіду, педагогічний експеримент тощо.

2. Методика викладання освітньої галузі «Природознавство»: сучасний етап розвитку

Предмет та завдання методики викладання освітньої галузі «Природознавство». Загальнодидактичні та специфічні принципи побудови природничого програмного матеріалу з курсу «ЯДС». Знання та вміння є основними структурними компонентами змісту даного курсу . Використання здобутків передового педагогічного досвіду.

3. Ознайомлення з тематичним планом дисципліни «Основи природознавства та суспільствознавства»

4. Ознайомлення з тематичним планом дисципліни «Методика викладання суспільствознавства».

5. Взаємозв'язок дидактичних форм організації занять з курсу «Теоретичні основи викладання природничої освітньої галузі »

Дидактичні принципи фахової підготовки викладачів природничої освітньої галузі.

Дидактичні форми організації занять з курсу «Теоретичні основи викладання природничої освітньої галузі »

Характеристика прикладних занять з даного курсу

Взаємозв'язок дидактичних форм організації занять з курсу «Теоретичні основи викладання природничої освітньої галузі Сутність побудови модульної програми з методики викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі. Формування змісту модулів. Створення умов для організації модульного навчання з методики викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі.

4.3. Організація самостійної роботи студентів

Зміст завдань для самостійної роботи студентів та форми звітності.

№ п\п	Назва теми	Оформлення результатів	Кількість годин
1.	Курс «Теоретичні основи викладання освітньої галузі «Природознавство»: міжпредметні зв'язки	Міні - реферат (у зошиті)	4
2.	Методика викладання освітньої галузі «Природознавство»: сучасний стан	Міні - реферат	2
3.	Історичний розвиток вітчизняної методики викладання природознавства	Міні - реферат	12
4.	Використання здобутків передового педагогічного досвіду в методиці викладання освітньої галузі «Природознавство»	Завдання у зошиті	8
5.	Евристичні методи навчання з курсу «Теоретичні основи викладання природничої освітньої галузі «Природознавство» I- IV рівня акредитації»	Завдання у зошиті	16
6.	Природознавчий напрям дисципліни «Методика викладання освітньої галузі «Природознавство»: сучасний стан	Завдання у зошиті	14
7.	Аналіз структури та змісту чинних підручників та навчальних посібників з дисципліни «Методика викладання освітньої галузі «Природознавство»	4 конспекти з наочністю	18
	Всього:		74

V. Контроль якості знань студентів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання проводяться відповідно до навчально-методичної карти дисципліни, де зазначено види контролю.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4-х бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблицях, поданих нижче.

Види контролю та оцінювання навчальних досягнень студентів такі: поточний (індивідуальний і фронтальний усний та письмовий) та підсумковий контроль (екзамен). Контролю та оцінюванню підлягають: теоретичні знання з дисципліни, самостійні завдання у робочому зошиті, творчі роботи (плани-конспекти, проектні роботи), модульні роботи.

Кожний модуль включає бал оцінки поточної роботи студента на практичних заняттях. Рейтинговий бал за практичні заняття встановлюється, як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх практичних заняттях даного модуля.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання їх проводиться за окремою методикою з приведенням підсумку до встановленої у рейтинговій шкалі балів.

Реферати, плани-конспекти уроків, проекти підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарсько-практичних занять.

При згоді студента, до відомості обліку успішності може бути проставлена екзаменаційна оцінка на підставі поточного рейтингового балу.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та модульного контролів

<i>Вид роботи</i>	<i>Коефіцієнт (вартість) виду</i>	<i>Кількість робіт</i>	<i>Результат</i>
Робота в зошитах	1 (16) 9(26)	10	19
Написання міні-рефератів	2	3	6
Написання модульних робіт	15	2	30
Аналіз літератури	1	3	3
Звіт за екскурсії	1	2	2
Робота над проектом	10	1	10
Написання планів-конспектів лекцій та практичних робіт	4	5	20
Збір матеріалу в навчально-методичній папці	10	1	10
Підсумковий рейтинговий бал			100

Порядок переведення рейтингових показників в європейські оцінки ECTS:

« 5 » відмінно	« 4 » добре		« 3 » задовільно		« 2 » незадовільно	
90 -100	80-89	70-79	65-69	60-64	35-59	0-34
A	B	C	D	E	FX (з можливістю повторного складання)	F (з обов'язковим повторним курсом)

5.2. *Форми і методи підсумкового контролю.*
Форма контролю - залік у 3 семестрі.

**Програма для підсумкового контролю
з «Методики викладання галузі «Природознавство»**

1. Методика викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі як наука та її місце в системі наук.
2. Нові інноваційні підходи у вивченні даного предмету у вищих навчальних закладах. Методи наукового дослідження
3. Характеристика навчального плану дисципліни «ТОВП»
4. Аналіз типової та робочої програми навчальної дисципліни «ТОВП»
5. Фронтальні, групові, індивідуальні види робіт на заняттях даної дисципліни.
6. Дидактичні принципи фахової підготовки викладачів природничої освітньої галузі.
7. Дидактичні форми організації занять з курсу «Теоретичні основи викладання природничої освітньої галузі «
8. Сутність побудови модульної програми з методики викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі.
9. Формування змісту модулів.
10. Створення умов для організації модульного навчання з методики викладання освітньої галузі «Природознавство» у вищій школі.

5.3. Критерії оцінювання знань студентів

- 1) якість знань (правильність, повнота, глибина, системність, дієвість, узагальненість, міцність);
- 2) ступінь сформованості професійних умінь з дисципліни;
- 3) ступінь самостійності в навчальній діяльності;
- 4) досвід творчої пошукової діяльності.

VII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

1. Андрусенко І. В. Природознавство: підр. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / І.В. Андрусенко URL.: [http:// pidruchnyk.com.ua/676-prirodoznavstvo-andrusenko-4-klas.html](http://pidruchnyk.com.ua/676-prirodoznavstvo-andrusenko-4-klas.html).
2. Андрусенко І. В. Тестові завдання з природознавства : навч. посіб. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. В. Андрусенко. - Київ : Генеза, 2016.-63с.: мал..
3. Андрусенко І. Хай буде планета і гарна, й зелена – для щастя й добра, для тебе й для мене (засоби формування екологічних умінь молодших школярів/ І. Андрусенко// Учитель початкової школи. – 2016. – № 6. – С. 16-20
4. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. – К.: Веселка, 1998. – 334 с.
5. Балютіна К. Актуальні проблеми початкової школи і шляхи їх вирішення// Поч. шк. – 2018. - № 8. – С.50 – 54.
6. Баран Г. Розмноження квіткових та кімнатних рослин різними способами / Г. Баран// Початкова школа. – 2016. – №8. – С. 33-36
7. Барна М., Волощенко О., Козак О. Організм людини ми вивчаємо й на практиці знання перевіряємо. Методичні підходи до викладання розділу «Людина та її організм» / М. Баран// Учитель початкової школи – 2016. – № 2. – С. 14-18
8. Біда О. О.Я. Герд – засновник методики викладання курсу природознавство // Початкова школа. – 2001. - № 3. – С. 59 - 60.
9. Біда О. Формування природничих уявлень і понять у шестилітніх першокласників // Початкова школа. – 2001. - № 11. – С. 51 - 52.
10. Білецька О.І. Природознавство : конспекти уроків : 4 кл. : до підручника Т.Г. Гільберг, Т.В. Сак / О.І. Білецька, М.М. Голуб, Н.Р. Лоджук. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. — 168 с. — (Серія “Бібліотека вчителя”).
11. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів // Поч. школа. – 2013. – № 5. – С. 6 – 8.
12. Боголюбов А.С. Метеорологические наблюдения // Биология в школе. – 2000. - № 1, 2.
13. Васильєва О. Реалізація технології діяльнісного методу на уроках у початковій школі/ О. Васильєва// Початкова школа. – 2016. – №5. – С. 38-39
14. Васютіна Т., Губарева Д., Осіпова І. Дидактичні можливості змішаного навчання у проектній діяльності учнів 4-го класу// Початкова школа і сучасність. –2018. – 7. – с. 3–7.
15. Васютіна Т., Іщук І., Остроух В.І. Дидактичні можливості атласу з природознавства до курсу «Я досліджую світ» (1-2 клас) для навчання молодших школярів// Початкова школа і сучасність. 2019. № 5. С – 38-42.
16. Васютіна Т., Іщук І. Теорія і практика використання хвильових занурень у початковій школі // Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали четвертої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 5. / Упорядники: О.І. Кіліченко, Л.І. Хімчук: Івано-Франківськ, 2018.
17. Васютіна Т.М. Екскурсії з природознавства як засіб реалізації діяльнісного підходу у навчанні молодших школярів // Початкова школа і сучасність. – 2017. – №11(39). – С.9 – 13.
18. Васютіна Т., Суяндукова Ю. Формування ціннісних орієнтацій в учнів 1-го класу у процесі ранкових зустрічей // Початкова школа і сучасність. 2019. № 5. С – 3-8.
19. Васютіна Т.М., Телецька Л.І. Зошит з методики навчання освітньої галузі «Природознавство» у початковій школі. Навч. пос. для студ-в спец-ті «Поч. освіта» ОКР

- «Бакалавр» / За ред. Т.М.Васютіної. 6-те вид., перероб. і доп. Івано-Франківськ, НАІР. 2020. 86 с.
20. Васютіна Т., Осіпова І. Змішане навчання та його дидактичні можливості для розвитку дослідницьких умінь в учнів сучасної початкової школи / Збірник статей Міжнародної науково-практичної конференції «Наука та потенціал» м. Київ, 30-31 грудня 2017 року. –№ 1/1 (10). – К.: Європейський центр науки, 2018. – С. 58-60.
21. Васютіна Т., Осіпова І. Змішане навчання та його дидактичні можливості для розвитку дослідницьких умінь в учнів сучасної початкової школи / Збірник статей Міжнародної науково-практичної конференції «Наука та потенціал» м. Київ, 30-31 грудня 2017 року. –№ 1/1 (10). – К.: Європейський центр науки, 2018. – С. 58-60.
22. Васютіна Т.М., Золотар О.М. Етноекологічний календар природи: Пос. для вчит. та учня / За ред. І.В.Мороза. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 168 с.
23. Васютіна Т.М. Методичні орієнтири організації проектної діяльності учнів з природознавства у початковій школі // Початкова школа. – 2015. – № 11. – С.50 – 54.
24. Васютіна Т.М. Методичні особливості проведення екскурсій з природознавства у початковій школі // Початкова школа. – 2017. – № 6. – С.23-26
25. Васютіна Т., Соколовська П. Дидактичні можливості інтегрованих уроків для формування предметних компетцій у молодших школярів// Студентська науково-практична інтернет-конференція – 3 «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи», м. Івано-Франківськ, 29-30 листопада 2017 р.
26. Васютіна Т., Тимошенко А. Зміст, форми організації і методи формування наскрізних умінь в учнів 3-го класу засобом проектної діяльності // Початкова школа і сучасність. 2019. № 2(54). С. 3-8.
27. Васютіна Т., Тимошенко А. Теоретичні засади формування наскрізних умінь у молодших школярів засобом проектної діяльності// Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали четвертої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 5. / Упорядники: О.І. Кіліченко, Л.І. Хімчук: Івано-Франківськ, 2018.
28. Васютіна Т.,Тимошенко А. Суть і значення проектної діяльності у освітньому процесі сучасної початкової школи // Теорія і практика розвитку наукових знань (частина II): матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 29 – 30 грудня 2018 року. – К.: МЦНД, 2018. – С. 28 – 30.
29. Варакута О.М. Етапи формування природничих понять // Початкова школа. – 1999. - № 5. – С. 20 – 23
30. Варакута О.М. Система пізнавальних завдань для формування природничих понять // Початкова школа. – 2002. - № 1. – С. 32 - 35.
31. Владика Р. “Не зривай первоцвіти!”/ Р. Владика // Початкова школа. – 2016. – №5. – С. 10-13
32. Володарська М.О. Природознавство 2 клас: зошит до підручника/ М.О. Володарська. – Київ: Літера ЛТД, 2016.- 64 с. + Дод. (16 с.)
33. Воронцова Т. та ін. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Алатон. 2019. 128 с. URL: http://autta.org.ua/ua/resources/ya_doslidzhuyu_svit
34. Герд В.А. Экскурсионное дело. Сборник статей по вопросам методики экскурсий / Под ред. С.В. Герд. – М. – Л.: Госиздат, 1928. – 120 с.
35. Герд С.В. Мой живой уголок. – Л.: Детгиз, 1961. – 173 с.
36. Герд С.В. Террариум в школе. Наши земноводные и пресмыкающиеся. Пособие для учит. ср. школ. – Л.: Учпедгиз, 1956. – 135 с.
37. Гільберт Т.Г. Зошит з природознавства: навч. посіб. для загальноосвіт. навч. закл. : 4- й кл. /Т.Г. Гільберт, Т.В. Сак.- 2-ге вид. Київ : Генеза, 2016.- 80 с. + вкладка : іл.

38. Гільберг Т.Г. Природознавство: підр. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Т.Г. Гільберг, Т.В. Сак. – К.: Генеза, 2015. – 177 с.
39. Гільберт Т., Тарнавська С. Організація освітнього процесу в 1-му класі засобами інтегрованого курсу «Я досліджую світ» // Початкова школа. – 2018. – №8. – С. 36-43
40. Гільберт Т., Тарнавська С. Орієнтовне-календарно тематичне планування з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» // Початкова школа. – 2019. – №9. – С. 40-48.
41. Гільберт Т. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» /Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич.– Київ, Генеза. 2020. 256 с.
42. Гільберт Т.Г. Уроки природознавства. 4кл.: Пос.для вч. / Т.Г. Гільберг, Т.В. Сак. – К.: Генеза, 2015. – 257 с.
43. Гладюк Т.В., Гладюк М.М. Природознавство: підручник для 4 класу / Т.В. Гладюк, М.М. Гладюк. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2015. - 224с.
44. Гладюк Т. Природознавство : конспекти уроків : 4 кл. : до підр. Т.В. Гладюк, М.М. Гладюка / Н.О. Будна,Т.В. Гладюк, М.М. Гладюк. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2016. — 240 с. — (Серія «Бібліотека вчителя»).
45. Державний стандарт початкової освіти. Освітня галузь “Природничка” URL: <http://newstandard.nus.org.ua/>
46. Доценко С. Розвиток уяви учнів початкових класів під час вивчення природничо-математичних дисциплін /С. Доценко //Рідна школа. – 2016. – № 5-6. – С. 34-40
47. Дунець І.Р, Заброцька С.Г. Я у світі. Конспекти уроків : 4 кл. / І.Р. Дунець, С.Г. Заброцька. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. — 64 с. — (Серія «Бібліотека вчителя»).
48. Заєць Л. Інтегрований урок навчання грамоти та курсу «Я досліджую світ» // Початкова школа. — 2019. — № 9. — С. 26-28.
49. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: Методичний посібник для вчителів початкової школи / О.І.Пометун, Л.В. Пироженко, О.А. Біда та ін. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 304 с.
50. Загальна методика навчання біології: Навч. посібник / І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін.; За ред. І.В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – 592 с.
51. Зінченко Н. Урок-мандрівка у навколишній світ, 2 клас [Текст] / Н. Зінченко // Початкова школа. — 2016. — № 2. — С. 22 – 25.
52. Зуев Д.Д. Школьный учебник. – М.: Педагогика, 1983. – 240 с.
53. Кацубо Я. “Що я знаю про Батьківщину?” / Я. Кацубо// Початкова школа. – 2016. – №8. – С.28-30
54. Кірова О. Урок з природознавства у 1 класі [Текст] / О. Кірова // Початкова школа. — 2016. — № 4. — С. 31 – 33.
55. Ковальова В. Інтегрований урок літературного читання та природознавства у 3 класі / В. Ковальова // Початкова школа. – 2016. – №5. – С. 7-9
56. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/202016/12/05/konczepczyia.pdf>
57. Кухмай Н. Формування основ компетентності молодших школярів/ Кухмай.Н // Початкова школа. – 2016. – №10. – С. 46-28.
58. Кріль О. Формування громадянських та соціальних компетентностей у молодших школярів // Початкова школа. — 2019. — № 9. — С.5-9.
59. Кулев А.В. Изучение поведения птиц в уголке живой природы // Биология в школе. – 2000. - № 1. – С. 56.
60. Лінник О.О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ». Навчальний посібник/ Автор та укладач О.О. Лінник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 248 с.
61. Ліпінська Л., Юрченко О. Мандруєм рідним краєм, водойми ми вивчаєм /Л. Ліпінська, О. Юрченко// Учитель початкової школи – 2016. – № 3. – С. 26-30

62. Люта Т. Позакласна науково-дослідницька робота учнів початкових класів / Т. Люта// Початкова школа. – 2016. – №6. – С. 22-26
63. Майстер В. Побачити повітря нам непросто – властивості його відкритє дослід/В. Майстер// Учитель початкової школи – 2016. – № 3. – С. 23-25
64. Майстер В. Наша планета дуже багата. Надра її так цікаво вивчати! (добірка дослідів з теми «Гірські породи») / В. Майстер// Учитель початкової школи – 2016. – № 7. – С. 38-40
65. Майстер В. Усмішка природи. Цікаві досліди для проведення влітку/ В. Майстер // Учитель початкової школи – 2016. – № 5. – С. 36-38
66. Майхрук М.І. Природознавство: збірник рівневих завдань: 2 клас / М.І. Майхрук – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 48 с.
67. Майхрук М. І. Природознавство. Збірник рівневих завдань. 4 клас : посібник / Михайло Майхрук. - Т. : Навчальна книга - Богдан, 2016.- 87 с.
68. Малафіїк І.В. Дидактика: Навчальний посібник / І. В. Малафіїк – К.: Кондор, 2005. – 397 с.
69. Малкова К.А. Экскурсия в уголок живой природы // Биология в школе. – 1999. - № 1. – С. 63
70. Могила О. Навчальний проект “Водойми рідного краю, їх стан та охорона” [Текст] / О. Могила // Початкова школа. — 2016. — № 1. — С. 30 – 34.
71. Мудрик С. Краєзнавча вікторина “Що? Де? Коли? /С. Мудрик// Початкова школа. – 2016. – №8. – С.30-33
72. Мудрик С. Творчий проект “Захисти природу” [Текст] / С. Мудрик // Початкова школа. — 2016. — № 1. — С. 25 – 28.
73. Навчальні програми для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/nnn1_4kl/
74. Назаренко Л. Догляд за рослинами живого куточка // Біологія і хімія в школі. – 1998. - № 2.
75. Назаренко Л. Догляд за рослинами живого куточка // Біологія і хімія в школі. – 1999. - № 1.
76. Нарочна Л.К. та ін. Методика викладання природознавства: Навч. посібник / Л.К. Нарочна, Г.В. Ковальчук, К.Д. Гончарова. 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 1990. – 302 с.
77. Небесна Т. Природні явища малюють приємно в русі й грі вивчати (фізкультхвилинки в супроводі дидактичних ігор)/ Т. Небесна// Учитель початкової школи – 2016. – № 6. – С. 36-38
78. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під заг. Ред. Бібік Н. М. —К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
79. Онопрієнко О. Функції контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів у системі уроків/ Онопрієнко.О // Початкова школа. – 2016. – №12. – С. 56-58
80. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-2-08-%D1%96.pdf>
81. Осипенко І. Як змінюється життя птахів восени. Перелітні та осілі птахи / Осипенко І// Початкова школа. – 2016. – №11. – С. 29 -32
82. Павицька Л. Урок навколишнього світу в 4 класі / Л. Павицька // Початкова школа. – 2016. – №5. – С. 43-45
83. Пакулова В.М., Кузнецова В.Н. Методика преподавания природоведения: Учеб. для студентов пед. ин-тов по спец. № 2121 “Педагогика и методика нач. обучения”. - М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
84. Петречук О. Життя людини – найвища цінність [Текст] / О. Петречук // Початкова школа. — 2016. — № 2. — С. 21 – 22.

85. Петрина А. Еколого-народознавчий проект “Прилетіли соловейки на нашу земельку” / А. Петрина // Початкова школа. – 2016. – №6. – С. 17-21
86. Передерій О. Використання ідей вальдорфської педагогіки для реформування початкової освіти України / Передерій.О// Початкова школа. – 2016. – №11. – С. 42-43
87. Пермінова І. Рефлексія як активний метод підбиття підсумків уроку в початкових класах / І. Пермінова// Початкова школа. – 2016. – №7. – С.46-48
88. Притуляк Т. Виховання молодшого школяра засобами природи / Притуляк.Т// Початкова школа. – 2016. – №9. – С. 36-39.
89. Притуляк Т. Жива природа влітку / Т. Притуляк // Початкова школа. – 2016. – №7. – С.16-18
90. Прокопенко В. Розвиток інтелектуальних здібностей та емоційного інтелекту засобами навчальних проєктів // Поч. школа. – 2013. – № 2. – С. 30 – 32.
91. Савлучинська Л.Г. Формування природознавчої компетентності учнів початкових класів на уроках природознавства/ Л.Г. Савлучинська //Наука і освіта. – 2013. – №6. – с. 111 – 114. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64
92. Савченко О. Я. Розвиток змісту початкової освіти у умовах Державного суверенітету України: методологічний, законодавчий, дидактичний аспекти / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2011. - № 8.
93. Савченко О. Я. Закон України «Про освіту»: коментар у контексті проблем реформування початкової освіти/ О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2018. - № 1. – С.1 – 4.
94. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів пед. фак-в. – К.: Абрис, 1997. – 152 с.
95. Смола Л. Інтерактивні прийоми роботи на уроках природознавства / Смола Л // Початкова школа. – 2016. – №9. – С. 25-28.
96. Сусяк Л. Екологічна казка “Краплинка-мандрівниця” [Текст] / Л. Сусяк // Початкова школа. — 2016. — № 2. — С. 59 – 62.
97. Тіунова Ж. Урок навколишнього світу в 4 класі / Ж. Тіунова // Початкова школа. – 2016. – №5. – С. 41-43
98. Трояновська Г. Театралізація – дійовий метод формування життєвих компетенцій особистості учня / Г. Трояновська// Початкова школа. – 2016. – №7. – С.14-16
99. Ходєєва Т. Виховання бережливого ставлення до природи у шкільній практиці [Текст] / Т. Ходєєва // Початкова школа. — 2016. — № 3. — С. 47 – 49.
100. Фаніна М. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів / Фаніна М. // Початкова школа. – 2016. – №12. – С. 34-37
101. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 528 с.
102. Шухова Е. Ботанічна екскурсія на міський ринок.// Біологія в шк. - 2003. - № 6. - С. 38 - 41
103. Шухова Е. Щоденник спостережень за кімнатними тваринами // Біологія і хімія в школі. – 2000. - № 2, 4, 6.
104. Яланська С. Як оцінювати шкільні успіхи дітей // Початкова школа. – 2018. – № 4. – С. 36-38
105. Яновский С.А. Организация и ведение фенологических наблюдений // Биология в школе. – 2000. - № 3. – С. 50.
106. Яріш Г. П. Природознавство. Конспекти уроків. 4 клас : до підруч. Грущинської І. В. / Г. П. Яріш, О. В. Мочула. - Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2016. - 206 с.

VIII. Доповнення та зміни, внесені до робочої програми в 2020/2021 н.р.¹

---

¹ Доповнення та зміни до робочої" програми додаються на окремому аркуші, затверджуються на засіданні кафедри на початку навчального року.